

Natuur.oriolus

bpost

PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | APRIL-MEI-JUNI 2016 | JG 82 | NR 2
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Impact ruilverkaveling op
Grauwe Klauwier

1

Witte Buizerd

42

Rapport zeldzaamheden
2014 & 2015

47

Notities over een kleurafwijkende Buizerd

Wouter Faveyts

In de periode 30 maart 2013 – 25 maart 2015 werd een kleurafwijkende Buizerd *Buteo buteo* waargenomen in het grensgebied van de deelgemeenten Vollezele (Galmaarden, VB) en Denderwindeke (Ninove, O). Het betrof een vogel met een schijnbaar volledig wit verenkleed (foto 1). Deze gemakkelijk herkenbare Buizerd leverde een aantal interessante notities op.

Afwijkende Buizerd *Buteo buteo*. 10 april 2014. Vollezele (VB). De bewuste vogel uit het artikel. Het verenkleed is volledig wit, zonder enige tekening op lichaam, vleugels en staart. (Foto Wouter Faveyts)

Het is mogelijk dat de afwijkende Buizerd al vóór 30 maart 2013 in het gebied aanwezig was. De locatie wordt weinig bezocht door vogelkijkers en de vogel kan gemakkelijk aan de aandacht ontsnapt zijn. Na de ontdekking werd het gebied regelmatig bezocht om de vogel te kunnen opvolgen (11 bezoeken door mezelf; elk bezoek duurde 1-2 uur; daarnaast waren er nog losse waarnemingen van een viertal andere waarnemers, weliswaar niet allemaal geregistreerd). Na de laatste waarneming op 25 maart 2015 was er geen spoor meer van de Buizerd te bekennen bij bezoeken op 8 april 2015 en 13 juni 2015. Tijdens eerdere bezoeken aan het gebied liet de vogel nooit verstek gaan. Op de twee laatste data waren wel meerdere andere Buizerds prominent aanwezig in het hart van het ter-

ritorium van het kleurafwijkende exemplaar. Buizerds met een territorium verdedigen de kern daarvan krachtig tegen soortgenoten, zeker tijdens het broedseizoen. Het feit dat andere Buizerds goede sier maakten midden in het gebied van de kleurafwijkende Buizerd zonder dat die zich liet zien en horen, mag dus worden beschouwd als een bewijs van afwezigheid. Eenmaal gevestigd in een territorium zijn Buizerds in onze contreien zeer honkvast. Als een territoriumhoudende vogel verdwijnt mogen we aannemen dat hij dood is. Er wordt van uit gegaan dat de kleurafwijkende Buizerd, die een paar jaar waarnemingsplezier opleverde, het loodje heeft gelegd eind maart – begin april 2015.

Beschrijving van de vogel

De Buizerd in kwestie had een volledig wit verenkleed: elke zichtbare veer was volledig wit. In het veld leek de vogel spierwit, perfect om een hoofdrol te spelen in reclamefilm voor een wasproduct. Nadere studie van een aantal foto's toonde aan dat de vogel niet zo zuiver wit was als hij leek. Sommige veren op de vleugels, zowel dekveren als slagpennen, hadden een vage grijzige of beige schijn. Dat was onder meer het geval voor de uiterste helft van de vijf buitenste handpennen. Hetzelfde ging op voor de staartpennen.

Wat de naakte delen betreft viel op dat de vogel een blekere snavel had dan de gebruikelijke donkere snavel van Buizerds. De snavel was meer hoornkleurig, met een nog blekere, meer geelachtige snavelpunt. De washuid aan de snavelbasis had de normale gele kleur. De pootkleur werd niet waargenomen. De ogen waren donker, zoals typisch voor oudere Buizerds.

Afwijkend verenkleed

Deze vogel had duidelijk een afwijkend verenkleed ten opzichte van 'normale' Buizerds. Het is bekend dat de kleedvariatie bij Buizerds groot is, uiteenlopend van heel donkere tot erg bleke exemplaren. Op een gedeelde eerste plaats met de gelijkaardige maar niet verwante Wespindief *Pernis apivorus* is Buizerd een van de meest variabele soorten van de Europese avifauna. De heel bleke exemplaren krijgen ook al eens onterecht de stempel 'afwijkend' opgekleefd. Dat blijkt uit het feit dat een aantal dergelijke vogels als 'afwijkend' zijn ingevoerd in de database van www.waarnemingen.be, vaak met de vermelding dat het om een 'heel licht exemplaar' ging. Dergelijke bleke Buizerds bevinden zich louter aan het ene uiterste van het spectrum (zie foto 2 en 3). Hele bleke Buizerds kunnen vrijwel helemaal wit zijn op hun lichaam en kop, met witte dekveren op zowel boven- als ondervleugel en met polsvlekken die zich beperken tot smalle komvormige polsvlekken (handdekveren). De slagpennen op zowel boven- als ondervleugel zijn echter steeds normaal gekleurd. Hoe bleek of hoe donker een Buizerd ook is, de kleur en tekening op de slagpennen is vrij constant en weinig variabel. Werkelijk afwijkende vogels verschillen precies doordat ze niet aan die regel voldoen. Buizerds aan het bleke eind van het spectrum worden trouwens vaak ten onrechte als noordelijke of Scandinavische Buizerds beschouwd. Deze hardnekkige mythe strookt niet met de realiteit: bleke Buizerds komen net vooral in continentaal West- en Centraal-Europa voor, waaronder België. In Zweden is het voorkomen van dergelijke vogels bijvoorbeeld beperkt tot het uiterste zuiden van het land (Kjellen 1999). In mijn eigen studiepopulatie rond Geraardsbergen (O) bedraagt het aandeel Buizerds dat tot het bleke type gerekend kan worden 30-40% van het aantal broedvogels.

Bij veel vogelsoorten komen met enige regelmaat afwijkend gekleurde exemplaren voor. Vaak gaat het daarbij om bleke of witte veren in het verenkleed. Soms gaat het maar om een enkele afwijkende veer. In meer uitzonderlijke gevallen, zoals bij de Buizerd die het voorwerp is van dit artikel, is het hele verenkleed afwijkend. Dergelijke vogels krijgen vaak het etiket 'albino' of 'partiële albino' opgeplakt. Dat is ten onrechte. Albinisme, waarbij een vogel een volledig wit verenkleed heeft in combinatie met rode ogen en roze snavel en poten is een veel zeldzamer fenomeen dan gedacht. Echte albino's hebben een slecht zicht, wat hun overlevingskansen in de natuur zeer sterk doet afnemen, waardoor dergelijke vogels vroeg sterven en dus amper voorkomen in de vrije natuur (Van Grouw 2013). Andere termen die veel worden gebruikt zijn 'leucisme' of 'partiële leucisme'. Veel waarnemers zijn zich er van bewust dat albinisme zeer zeldzaam is in het wild en vallen terug op deze termen. Ook dat is echter niet altijd terecht. Kleurafwijkingen bij vogels kunnen namelijk diverse oorzaken hebben, en de oorzaak die wordt benoemd als leucisme is slechts één van de verschillende mogelijkheden waardoor het verenkleed van een vogel bleker of witter dan normaal kan zijn. De

» Bleke juveniele Buizerd *Buteo buteo* in onderaanzicht. 4 september 2010. Ardennen. Het verenkleed van deze vogel behoort tot het bleke uiterste van het ruime spectrum van buizerdkleden. Dergelijke zeer bleke vogels hebben een vrijwel volledig wit lichaam en ondervleugeldekveren, maar de slagpennen en in mindere mate ook de staart vertonen wel een normale kleur en tekening. Hierin verschillen dergelijke exemplaren van echt afwijkende vogels. (Foto Raymond De Smet)

» Bleke juveniele Buizerd *Buteo buteo* in bovenaanzicht. 4 september 2010. Ardennen. Dezelfde vogels als in foto 2. De kleine en de middelste dekveren zijn duidelijk bleker door de brede witte randen die deze veren vertonen. Bij andere bleke exemplaren zijn deze veren zelfs helemaal wit. De rest van de vleugel is echter normaal gekleurd. De staart vertoont een normaal bandering aan het uiteinde. De staartbasis is wel opvallend wit, het meest uitgesproken op de middelste staartveren, zoals gebruikelijk bij bleke Buizerds. (Foto Raymond De Smet)

Buizerd van Vollezele werd voorgelegd aan Hein Van Grouw, curator vogels in het Natural History Museum (Groot-Brittannië) en auteur van enkele deskundige artikelen over kleurafwijkingen bij vogels (Van Grouw 2006, Van Grouw 2013, Driessens & Van Grouw 2016). Doordat de oogkleur en snavelkleur niet goed te zien zijn op de beschikbare foto's van de vogel kon hij niet met zekerheid zeggen wat de oorzaak is van het afwijkende verenkleed. Omdat de veren echt wit schijnen te zijn zonder melanine blijven twee mogelijkheden over: een erfelijke vorm van leucisme of een vorm van 'progressive greying' (vrij vertaald als 'progressieve vergrijzing'). In het eerste geval moet de vogel ook wit zijn geboren. In het tweede geval is de vogel normaal gekleurd geboren, en pas na een bepaalde leeftijd begonnen met het ontwikkelen van witte veren. Afhankelijk van de vorm kan dat laatste verscheidene jaren duren, maar er zijn ook vormen van 'progressive greying' bekend die in één of twee ruiperioden een volledig wit verenkleed opleveren (H. Van Grouw pers. med.). De witte Buizerd van Vollezele is zeldzaam maar niet uniek. In de literatuur wordt melding gemaakt van een onbepaald (maar vermoede-

delijk klein) aantal dergelijke vogels (Dare 2015) of van andere kleurmutaties (twee volledig beige vogels uit Polen, in augustus 2005 en augustus 2011, en melding van drie gelijkaardige specimens in museumcollecties in Groot-Brittannië, Duitsland en Oostenrijk; Ciach *et al.* 2011). Voor de Roodstaartbuizerd *Buteo jamaicensis*, de Noord-Amerikaanse tegenhanger van onze Europese Buizerd, wordt vermeld dat 'albinisme' (in het licht van de hoger vermelde nuancering inzake benaming van kleurafwijkingen, wordt hiermee wellicht elke bleke kleurafwijking bedoeld) voorkomt bij ongeveer 1 op 15.000 exemplaren (Liguori 2005). In de database van www.waarnemingen.be staan nog enkele gelijkaardige vogels. Alleen exemplaren waarbij dit bewezen is aan de hand van een foto of waarvan expliciet wordt vermeld dat ze helemaal wit waren, zijn in acht genomen. In Haacht (VB) werd een witte Buizerd ruim 30 keer waargenomen tussen 2 december 2012 en 16 maart 2014. Deze vogel werd het hele jaar door gezien en betrof dus een sedentair exemplaar. Na een afwezigheid van bijna een jaar werd in dezelfde omgeving opnieuw een afwijkende Buizerd gezien op drie data tussen 21 februari en 28 februari 2015. Mogelijk betrof het dezelfde vogel. Twee winters na elkaar vertoefde een afwijkende witte Buizerd langs de Dender tussen Okegem (O) en Liedekerke (VB). De vogel werd genoteerd van 14 oktober 2011 tot en met 14 maart 2012 en opnieuw van 9 december 2012 tot en met 13 januari 2013. In het tussenliggende broedseizoen van 2012 werd deze afwijkende Buizerd niet waargenomen, wat doet vermoeden dat het een overwinteraar van elders was. Deze locatie ligt in vogelvlucht iets meer dan 11 kilometer ten NNO van het gebied in Vollezele. Er zijn geen uitsluitende datumwaarnemingen of verschillen in verenkleed die bevestigen dat het met zekerheid om twee verschillende vogels ging. Vanaf de eerste waarneming van de afwijkende vogel in Vollezele was hij bij ieder bezoek aan het gebied aanwezig, en dat in alle seizoenen, wat wijst op een honkvaste vogel. Dat is typisch voor territoriale Buizerds in onze contrèien. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat deze vogel zijn verkregen territorium tijdens de winter zou verlaten en zich een korte afstand naar het NNO verplaatsen. De regio telt een vrij dichte, gezonde Buizerdpopulatie en vacante plekken worden in gezonde populaties vrijwel meteen ingenomen. Een scenario waarbij dezelfde vogel zich op jongere leeftijd eerst een tijdlang ophield in het gebied langs de Dender tussen Okegem en Liedekerke om zich dan uiteindelijk te vestigen in Vollezele lijkt al meer plausibel. De periode waarin de eerste vogel werd vastgesteld doen echter veeleer vermoeden dat het om een overwinterende trekvogel ging die aankwam en vertrok op data die overeenstemmen met de trekperiode van noordelijke en oostelijke Buizerds. De kans bestaat dat het om twee verschillende exemplaren ging, die toevallig op nabijgelegen locaties opdoken, maar daar zal nooit zekerheid over verkregen worden. Van 28 september 2014 tot en met 14 maart 2015, en opnieuw op 20 september 2015 werd een exemplaar vastgesteld te Bomal-sur-Ourthe en Tohogne (Lx). Hoewel mag worden aangenomen dat de via www.waarnemingen.be gedocumenteerde afwijkende Buizerds geen volledig beeld geven, mag duidelijk zijn dat dergelijke volledig witte Buizerds erg zeldzaam zijn.

Interessante waarnemingen

Het opvolgen van deze bijzondere Buizerd leverde een aantal interessante waarnemingen op over de leefwijze van een afwijkend gekleurd exemplaar. Hieruit blijkt dat de vogel door zijn aparte uiterlijk ogenschijnlijk op geen enkele wijze werd gehinderd om een 'normaal' buizerdleven te leiden. Dat een afwijkend verenkleed voor een Buizerd niet in de weg staat van een lang leven, blijkt uit de waarneming van een vogel met een bijna volledig wit verenkleed (er wordt geen nadere beschrijving gegeven) die gedurende 21 jaar leefde in Devon (Zuid-West-Engeland), vlakbij de plek waar de vogel geboren was (Dare 2015).

› Vrouwelijke partner van de afwijkende Buizerd *Buteo buteo* uit het artikel. 23 juni 2014. Vollezele (VB). Typisch voor een vrouwtje zijn de naar verhouding lange en brede vleugels. Het geslacht werd bevestigd op basis van gedrag. Ook de al aardig opgeschoten rui op de bewuste datum wijst op een vrouwtje. Bij broedparen starten vrouwtjes vroeger met de rui. (Foto Wouter Faveyts)

› Buizerd *Buteo buteo*, 1 december 2013, Haacht (VB) (Foto: Willem Vanotten)

De vogel in Vollezele was gepaard en bezette een territorium. De partner was een normaal gekleurd exemplaar (zie foto 4). De paarsband tussen beide vogels was vooral duidelijk tijdens het broedseizoen, maar ook tijdens de wintermaanden waren de vogels meermaals vlak bij elkaar te vinden. Dat is normaal, want gevestigde buizerdkoppels zijn het hele jaar door samen in hun territorium aanwezig. Op basis van gedrag en het geringere formaat bleek dat de kleurafwijkende Buizerd het mannetje van het koppel was. De vogel vertoonde het normale gedrag van een agressief en assertief buizerdmannetje. Kenmerkend daarvoor waren waarnemingen op 4 maart 2014 en 10 april 2014. Op de eerste datum verjoeg de vogel actief Zwarte Kraaien *Corvus corone* uit de vermoedelijke nestomgeving. Op de tweede datum waren de kleurafwijkende Buizerd en zijn partner druk doende met territoriale en broedvoorbereidende activiteiten. Ze zaten onder meer langdurig en luid roepend vlakbij elkaar in bomen. Bij het verschijnen van een derde Buizerd die op vrij aanzienlijke hoogte een baltsvlucht uitvoerde (de typische 'jojo-vlucht') verliet de kleurafwijkende Buizerd meteen al roepend de zitplaats. De vogel voerde op lage hoogte boven zijn broedgebied een dreigvlucht uit, die in buizerdogen aan duidelijkheid niets te wensen overliet: een actieve vlucht met trage, diepe en overdreven vleugelslagen werd afgewisseld met een cirkelvlucht met strak samengehouden staart en met vlak gehouden en breed uitgezette vleugels. De indringer begreep de boodschap en droop snel af. Daarna keerde de witte Buizerd meteen terug naar zijn zitplaats.

Ik was graag te weten gekomen hoe de jongen van een dergelijk afwijkend exemplaar er zouden uitzien. Hoewel de vogel al in 2013

gepaard was kon geen broedgeval worden vastgesteld. Vooral tijdens het broedseizoen 2014 werd daarom enige tijd gestoken in het opvolgen van een eventueel broedgeval. Samen met zijn partner gedroeg de afwijkende Buizerd zich duidelijk territoriaal en alles wees er op dat de vogels effectief tot broeden zouden komen. Op 10 april 2014 leek het nest te zijn gevonden: in een hoge populier op de overgang van bos en weiland. Beide partners hielden zich langdurig en duidelijk territoriaal rond het nest op en de afwijkende vogel ging zelf 20-30 seconden 'proefzitten' op het nest. Bij een volgend bezoek op 30 mei kon de hoop op een nest met grote jongen niet bevestigd worden, hoewel beide oudervogels in de buurt aanwezig waren. Pas op 5 augustus bracht ik opnieuw een bezoek aan het broedgebied. De afwijkende Buizerd was aanwezig, en op een gegeven moment bakkeleide de vogel op aanzienlijke hoogte boven het broedgebied met twee juveniele Buizerds. Die waarneming kan echter niet beschouwd worden als een indicatie voor een geslaagd broedgeval. Op die datum zijn juveniele Buizerds immers volop begonnen met hun dispersie. De jonge vogels kunnen dus even goed uit een ander Buizerdteritorium uit de (ruime) omgeving afkomstig zijn geweest. Hoewel het aannemelijk is dat de afwijkende Buizerd minstens in 2014 tot broeden is gekomen, bestaat er geen zekerheid over een geslaagd broedgeval. In 2015 was ik klaar om de vogel opnieuw op te volgen. Het zag er veelbelovend uit, met volop balts in februari, maar helaas verdween de vogel eind maart – begin april.

De vogel was zeer honkvast. Tijdens elk van de 11 bezoeken aan het gebied in de periode 30 maart 2013 – 25 maart 2015 werd de vogel steeds vastgesteld in een straal van minder dan 500 meter van wat op basis van de waarnemingen als de kern van het territorium kon worden beschouwd. De vogel was bij elk bezoek aanwezig en werd geen enkele maal buiten dit kleine gebied waargenomen door mezelf of door andere waarnemers, ondanks een lage maar vrij regelmatige waarnemingsinspanning in de ruimere omgeving. Een dergelijke opvallende vogel laat zich echter gemakkelijk opmerken, dus wellicht zou de vogel wel eens zijn opgemerkt mocht hij toch een groot gebied gebruikt hebben. In kwalitatief goede broedgebieden gebruiken Buizerds relatief kleine gebieden. Tijdens zweefvluchten op grotere hoogte worden soms grotere gebieden bestreken. Dat gebeurt onder meer in de baltsperiode in het voorjaar en met name onder invloed van de wind die de vogels in een bepaalde richting afdrijft. Het gebied waar de vogels actief gebruik van maken om te jagen en te roesten is echter vaak relatief klein. Het territorium

bevond zich in de bovenloop van een kleine beekvallei in sterk heuvelachtig terrein met hoogteverschillen van enkele tientallen meter. Het landschap in het centrale deel van het territorium bestaat uit een afwisseling van kleine bosfragmenten (zowel broekbos als droger hellingbos), een flinke kapvlakte, begrasde weiden en in zeer beperkte mate ook akkerland. Hoewel dit op geen enkele wijze werd onderzocht, mag er worden van uit gegaan dat een dergelijk landschap op de vrij rijke bodem van de Vlaamse heuvelzone een goede kwaliteit heeft vanuit Buizerdsperspectief, met wellicht een goede voedselbeschikbaarheid.

De vogel werd meermaals roepend waargenomen. Daarbij viel op dat de roep duidelijk stiller en heser was in vergelijking met de normale roep van Buizerd. Dit was erg opvallend, en zoiets moet ook andere Buizerds zijn opgevallen. Het verhinderde echter niet dat deze vogel een normale partner kon krijgen en een geschikt territorium kon bemachtigen en behouden.

Dankwoord

Hartelijk dank aan Hein Van Grouw, curator vogels in het Natural History Museum (Groot-Brittannië) voor zijn inbreng over de kleurafwijking van de vogel, Johan De Meirman voor informatie over de afwijkende Buizerd van Haacht, Marieke Berkvens voor literatuur en nazicht en Raymond De Smet voor het gebruik van foto's bij dit artikel.

Wouter Faveyts, Watermuntweg 10, B- 9820 Merelbeke,
wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- Ciach M., A. Kwarcianny & D. Switala 2011. Records of brown plumage aberration in the Common Buzzard *Buteo buteo*. *Ornis svecica*. 21: 119-122
- Dare P. 2015. *The Life of Buzzards*. Whittles Publishing, Dunbeath
- Driessens G. & H. Van Grouw 2016. Vogels kijken en herkennen, deel 11: Kleurafwijkingen. *Natuur.oriolus* 82: 19-27.
- Kjellen N. 1999. Different migration strategies among Swedish Common Buzzards *Buteo buteo* revealed by the proportion of white birds. *Ornis svecica*. 9: 1-18
- Liguori J. 2005. *Hawks from Every Angle*. Princeton University Press, Princeton
- Van Grouw H. 2006. Not every white bird is an albino: sense and nonsense about colour aberrations in birds. *Dutch Birding*. 28(2): 79-89
- Van Grouw H. 2013. What colour is that bird? The cause and recognition of common colour aberrations in birds. *British Birds*. 106(1): 17-29

Samenvatting – Summary – Résumé

De aanwezigheid van een kleurafwijkende, witte Buizerd in de periode 30 maart 2013 – 25 maart 2015 in Vollezele (VB) werd van nabij gevolgd. Dat leverde een aantal interessante waarnemingen op over het gedrag van een dergelijke vogel. De afwijkende Buizerd was een mannetje en bleek gepaard te zijn met een normaal gekleurd exemplaar. Hij werd twee broedseizoenen gevolgd, maar een geslaagd broedgeval kon niet worden vastgesteld. De vogel gedroeg zich normaal, maar liet wel een licht afwijkende roep horen. De kleurafwijking van de vogel kon worden verklaard door een erfelijke vorm van leucisme of een vorm van 'progressive greying'. Kleurafwijkende buizerds komen wel meer voor, maar het is een zeer zeldzaam fenomeen.

Notes on an extremely white Buzzard

The presence of an aberrant nearly white Buzzard Buteo buteo in Vollezele (VB) (2014-3-30 - 2015-3-25) yielded interesting behavioural observations. This remarkable Buzzard turned out to be a male and formed a pair with a normal colour morph- female. It was monitored throughout two breeding seasons, but there were no indications of successful breeding. The behaviour was normal, but the call was slightly different. The aberrant colour could be the result of either inherited leucism or a form of progressive greying. Although Buzzards have a very variable plumage, a Buzzard with such a light colour is a rare phenomenon.

Notes sur une Buse variable de couleur inhabituelle

La présence d'une Buse variable Buteo buteo blanche de couleur inhabituelle dans la période du 30 mars 2013 au 25 mars 2015 à Vollezele (Brabant flamand) a été suivie de très près, ce qui a donné quelques observations intéressantes sur le comportement d'un tel oiseau. Cette Buse de couleur singulière était un mâle et semblait apparié à un individu de couleur normale. Il a été suivi pendant deux saisons de reproduction, mais une reproduction réussie n'a pas pu être déterminée. L'oiseau se comportait normalement, mais laissait entendre un cri légèrement différent. L'écart de couleur de l'oiseau pourrait être expliqué par une forme héréditaire de leucisme ou une forme de vieillissement progressif. Des Buses de couleur inhabituelle ne sont pas exceptionnelles, mais c'est un phénomène très rare.